

PETER FRAŇO:

Ciceronove Stoické paradoxy

Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave 2017, 83 s.

Monografia s názvom *Ciceronove Stoické paradoxy* je v poradí už druhým dielom Petra Fraňa, ktoré venoval rímskemu filozofovi a politikovi Marcusovi Tulliovi Cicerovi. Po prvej monografii (*Bez)mocný osud* (Fraňo 2013) je druhá Fraňova publikácia zároveň historicky prvým prekladom Cicerovho spisu *Paradoxa stoicorum* do slovenského jazyka.

Obsah práce tvoria úvod a tri hlavné kapitoly. V úvode nás autor upozorňuje, že po prečítaní názvu čitateľ môže získať oprávnený pocit, že obsahom Cicerovho spisu bude opis alebo výklad takých filozofických techník, ktoré stoici označovali ako *paradoxa*. Cicerove paradoxy predstavujú typy tvrdení, ktoré stoja v ostrom protiklade voči všeobecnej mienke a s ambíciou vyvolať u čitateľa údiv. V dejinách filozofie možno nájsť aj príklady iných princípov či tvrdení podobných stoickým paradoxom, napríklad apórie alebo sofizmy. Čitateľ nemusí pri čítaní spisu klásť veľký dôraz na vzájomné prepájanie paradoxov, keďže spis možno čítať aj ako celok, no jednotlivé paradoxy môžu stáť aj samostatne. Avšak prítomnosť určitej špecifickej štruktúry a nadväznosti medzi jednotlivými paradoxmi je v texte dešifrovateľná. Všetkých šesť Cicerových paradoxov má jeden spoločný zámer: primárne vyvolať pocit prekvapenia a podnietiť úvahy o ich etickom význame.

V prvej kapitole Fraňo predstavuje historicko-filologický a filozoficko-metodologický kontext a formálne parametre spisu *Paradoxa stoicorum*. Fraňo vo výklade k paradoxom poukazuje na to, aký dôležitý význam zohrávajú etické faktory v Cicerovej hre s výrokmí vystavanými v podobe stoických paradoxov. Jednotlivé paradoxy sú spracované vo forme rôznych typov rečí, z ktorých posledné tri majú podobu *diatribé*, čiže filozofickej prednášky, ktorá má popularizačný charakter a obsahuje výrazné prvky satiry (s. 15). Cicero sa v spise nebráni ani využívaniu osobných invektív či používaniu historických *exempli*. Autor poukazuje práve na dôležitosť použitia rímskych *exempli* v Cicerových paradoxoch, ktoré tvoria filozoficky najzaujímavejšiu časť. Každý zo šiestich *paradoxov* je vystavaný tak, aby imitoval rečnícky prejav. Úvodné formulácie etických paradoxov predstavujú predkladanú tézu. Nasleduje stredná, výkladová časť, v ktorej sa Cicero sústreďuje na dokazovanie platnosti tézy prostredníctvom konkrétnych príkladov zo života rímskych občanov. Záver paradoxov potom vyplýva z výsledkov dokazovania.

Sám Cicero v úvode k *Stoickým paradoxom* píše, že jeho motiváciou k vytvoreniu takéhoto spisu neboli hlbšie intelektuálne zámery, ale istý druh zábavy a hry s výrokmí. Fraňo uvádza, že vo vzťahu k tejto Cicerovej pozícii existujú dva výrazne odlišné interpretačné prúdy. Prvý súhlasí s Cicerovým tvrdením o jeho motivácii k napísaniu daného spisu ako určitého literárneho pobavenia a zaraďuje ho k menej významným autorovým textom. Druhý názorový prúd zastáva presvedčenie, že spis má opodstatnenie a dôležité miesto v literatúre a filozofii. Jeho prívrženci aj Cicerovu poznámku o nižšej dôležitosti spisu interpretujú iba ako prejav jeho stoickej skromnosti.

Druhá kapitola nám ponúka možnosť presnejšie pochopiť význam jednotlivých Cicerových paradoxov. V spise môžeme identifikovať kombináciu typických aj atypic-

kých prvkov, ktoré sú známe aj z iných Cicerových literárnych diel. Typickými prvkami tohto spisu sú Cicerove myšlienky, ktoré prezentoval alebo rozpracoval aj v iných svojich textoch, ako aj jeho snaha preniesť grécky filozofický odkaz do rímskeho priestoru prostredníctvom stoickej filozofie. Atypickosť možno vnímať v absencii klasickej dialogickej podoby diela, čo však nepôsobí rušivo, ale naopak, robí text filozoficky atraktívnym. Znenie jednotlivých paradoxov Fraňo dopĺňa o vlastné komentáre a súbežne umožňuje čitateľovi rozšíriť si obzor aj o interpretácie a výklady M. V. Ronnickovej alebo T. Takahatu, na ktoré odkazuje.

Prvý paradox hovorí, že iba to, čo je čestné, je dobré (s. 18 – 21). Pre stoikov bolo vedenie cnostného života hlavnou podmienkou toho, ako dosiahnuť najvyššie dobro, a tak žiť blažený život. V stoicky cnostnom živote sa odráža otázka slobody, pretože nasledovaním rozumu môžeme úspešne vzdorovať zásahom zvonka. Cicero prostredníctvom prvého paradoxu obhajuje stoickú pozíciu najmä proti epikurejským názorom, ktoré spájali cnosti s prirodzeným napĺňaním a uspokojovaním svojich potrieb.

Pri druhom paradoxu možno vnímať previazanosť s prvým paradoxom práve cez ústrednú tému cnosti a vedenia cnostného života. Paradox vypovedá o tom, že tomu, kto má cnosť, už nič nebráni žiť blažený život (s. 21 – 24). Mať cnosti a mať rozum predstavovalo pre stoikov synonymá. Cicero to dokazuje na nevyhnutne platnom tvrdení, že tak ako sa zlému a hlúpemu človeku nemôže nikdy dariť dobre, tak človeku, ktorý je dobrý a múdry, sa nikdy nemôže dariť zle. Vďaka cnostnému životu stoici dokázali čeliť aj tým najvážnejším ranám osudu, pretože žiť cnostný život predpokladalo zachovávať vnútorný pokoj a slobodu.

V treťom paradoxu Cicero tvrdí, že dobré a zlé činy sú si podobné (s. 24 – 28). Argumentuje tým, že dobré činy sú si rovné tak isto, ako sú si rovné prehrešky. Z filozofického hľadiska tu Cicero obhajuje veľmi kontroverzný typ tvrdenia. Podľa stoikov nemôžeme diferencovať dobré a zlé činy iba podľa miery ich závažnosti. Etickú hodnotu neformujú iba dôsledky konania, ale hlavne podstata a intencia skutku.

Štvrtý paradox tvrdí, že každý hlupák je šialený (s. 28). Cicero formuluje takéto tvrdenie v presvedčení, že duševné zdravie je syntézou pokoja, vyrovnanosti a múdrosti rozumovej zložky duše. Strata rozumovej zložky mala za následok absenciu múdrosti a ten, kto utrpel takúto stratu, bol považovaný za chorého. Fraňo túto tému obohacuje o Cicerov pokus rozohrať dialogickú hru tak, že štvrtý paradox rozšíril o diferenciu medzi mudrcom a hlupákom.

Piaty paradox čiastočne nadväzuje na predchádzajúci a v istom zmysle ho rozširuje a dopĺňa. Tvrdí totiž, že iba múdry muž je slobodný a každý hlupák je otrokom (s. 30). Cicero sa usiluje dokázať, že mudrc žije vždy slobodne. Nie je závislý na majetku a hromadení zdrojov, kladie dôraz na vzdelanie a ovláda svoje žiadosti, hnev a ostatné stavy duše. Tým získava možnosť žiť slobodne. Hlupák, naopak, sa necháva zvädzať nerestami, a preto bude vždy ich otrokom. Tak stráca možnosť žiť slobodne.

Posledný, šiesty paradox spája múdrosť s bohatstvom. Iba múdry muž je bohatý. Filozoficky sa tu rozvíja pôvodná Zenónova etická koncepcia, že pravé bohatstvo je iba cnostný život, ktorý umožňuje pravé poznanie dobra. Podľa Cicera bohatstvo netkvie

v množstve majetku, ale ukazuje sa v podobe sebaovládania, rétorickej zdatnosti a celkového spôsobu života v súlade s etickými hodnotami, ktoré sú pre stoikov prvoradé (s. 32).

Tretiu kapitolu Fraňovej knihy tvorí jeho vlastný preklad spisu *Paradoxa stoicorum* z latinského do slovenského jazyka. Ponúka čitateľovi viac možností interpretácie, či už z pozície rétoriky, filozofie alebo politiky. Fraňov preklad Cicerovho spisu o stoických paradoxoch predstavuje originálny a hodnotný príspevok, ktorý nám umožňuje lepšie pochopiť Cicerovu literárnu aj filozoficko-politickú činnosť. Myšlienky obsiahnuté v paradoxoch majú ambíciu byť sokratovské, teda vždy pravdivé. Zároveň slúžili ako cvičenia, ktorých úlohou bolo pomôcť zdokonaľiť rečnícke umenie. Rovnako sú v nich prítomné odkazy stoickej filozofickej školy, akými sú starostlivosť o seba vo forme ustavičného vzdelávania a štúdia filozofie.

Kniha Petra Fraňa *Ciceronove Stoické paradoxy* je napísaná erudovane a jej kvalitu zvyšuje aj sám preklad textu. Fraňo na začiatku knihy uvádza zoznam použitých skratiek a na zlepšenie orientácie v prekladanom texte na konci knihy ešte doplňujúci zoznam latinských skratiek. Ďalším rozširujúcim doplnkom knihy, okrem rozšíreného zoznamu literatúry, je archívny materiál. Kniha ponúka čitateľovi možnosť zorientovať sa v rímskom politicko-filozofickom myslení, pričom Marcus Tullius Cicero je jeho neodmysliteľnou súčasťou. Je podnetná nielen pre filozofov a historikov rímskej stoickej filozofie, ale aj pre širšiu odbornú verejnosť, ktorá má po prvý raz príležitosť podrobne sa zoznámiť so spisom *Paradoxa stoicorum* tohto rímskeho filozofa a politika v slovenskom jazyku.

Literatúra

FRAŇO, P. (2013): *(Bez)mocný osud*. Pusté Úľany: Schola Philosophica.

Peter Takáč

Peter Takáč
Katedra filozofie a aplikovanej filozofie
FF UCM v Trnave
Námestie J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
e-mail: pete.takac@gmail.com